

SREČKO KOSOVEL V ITALIJANSKEM JEZIKU IN PROSTORU

URŠKA ŠČUKA BURŠIČ

Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko, Nova Gorica, Slovenija
urska.scuka@gmail.com

Prispevek osvetljuje družbeno-zgodovinski kontekst, v katerem so nastajale poezije Srečka Kosovela in obravnava prevajanje Kosovelovih pesmi v italijanski jezik z vidika zgodovinskega razvoja, prevajalskih pristopov ter medkulturnega posredovanja. Posebej se osredotoča na obdobje po slovenski osamosvojitvi, in postavlja v ospredje štiri ključne posrednike (Milič, Brazzoduro, Betocchi, Obit), ki so prevedli najboljše zbirke. S primerjalno analizo prevodov pesmi *Ciklame* in *Slutnja*, ki so bili objavljeni v obdobju, ko so se odnosi med narodom pospešeno izboljševali, razkriva premike v leksiki, metrični strukturi, simbolnih konotacijah in pragmatičnih učinkih, ki vplivajo na recepcijo v italijanskem prostoru. Prispevek opozarja tudi na razmerje med prevajalskimi postopki in kulturnim spominom ter skuša razložiti, kako so družbeno-politične razmere vplivale na nastanek in na recepcijo prevodov na italijansko govorečem območju. Prevodi Kosovelove poezije tako niso le prenos besedila, temveč most med dvema kulturama, jezikoma in literarnima prostoroma.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.8](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.8)

ISBN

978-961-299-058-9

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
italijanščina,
prevodi,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Uvod

Poezije Srečka Kosovela so nastajale v posebnem družbeno-zgodovinskem kontekstu in na geografskem območju, kjer sta stoletja sobivala slovensko in italijansko prebivalstvo. Poleg očitnih literarnih razlogov, ki so vzbudili zanimanje za prevajanje Kosovelovih pesmi, velja omeniti tudi druge dejavnike, med katere nedvomno sodita geografska in zgodovinska povezanost med narodoma. Pesnikove poezije predstavljajo prevajalcem poseben izziv zaradi prepletenosti jezikovnih, slogovnih, ritmičnih in zvočnih posebnosti ter simbolike. Bogate so tudi s specifičnimi izrazi in metaforami, ki so vezane na slovensko kulturo in takratno politično realnost.

Zoltan Jan (2001) v obsežni raziskavi o Kosovelu pri Italijanih osvetli dejstvo, da je Kosovel eden najpomembnejših slovenskih pesnikov, ki s svojo sporočilnostjo zbuja veliko zanimanje italijanskega bralstva in predstavi historičen pregled Kosovelovih del v italijanskem prostoru. Razvoj zanimanja za pesnikovo poetiko v italijanskem prostoru odraža nekatere posebnosti, vezane na dojemanje slovenske kulture na ožjem krajevnem območju Trsta in Gorice. Katia Pizzi (2012), ki je raziskovala povezave med literaturo in politiko v centralni Evropi, opozarja, da je slovenska literatura vplivala na italijansko in obratno ter da so Kosovelovi prevodi pomembni za dialog med narodoma, hkrati pa prispevajo k večjemu prepoznavanju slovenske književnosti v Italiji. Tudi Jože Pirjevec (2008) poudarja, da imajo pesmi Srečka Kosovela, v katerih pesnik osvetljuje zgodovinske in kulturne vezi med narodoma, poseben pomen za italijanske bralce.

Po slovenski osamosvojitvi in še intenzivneje z evropsko integracijo se prizadevanja za medkulturni dialog okrepijo, kar se odraža v večjem številu prevodov slovenskih literarnih del v italijanščino, čeprav večina del doživi omejeno medijsko pokritost in je vezana bolj na lokalne in regionalne kroge (Ožbot, 2011). Razumevanje, kako je potekalo sprejemanje Kosovelove poezije v italijanskem prostoru, ponuja zanimiv vpogled v medkulturne odnose med slovenskim in italijanskim prebivalstvom, zlasti na obmejnih območjih, in na vpliv, ki so ga imeli pri nastajanju prevodov. Historični vidik je upoštevan v prvem poglavju, sicer pa dajemo prednost analizi različnih prevodov Kosovelovih del v italijanski jezik, ki razkriva, kako so se različni prevajalci v zadnjih tridesetih letih soočali s prevajanjem Kosovelove poezije.

2 Zgodovinski in politični kontekst nastanka pesmi in njihovih prevodov

Srečko Kosovel (1904–1926) je ustvarjal v obdobju, polnem političnih pretresov, družbenih napetosti in nacionalnih vprašanj. Primorska, in s tem njegov domači prostor, je po razpadu Avstro-Ogrske z Rapalsko pogodbo leta 1920 prešla pod Italijo. Takrat je italijanska fašistična oblast izvajala politiko raznarodovanja, ki je med drugim prepovedala slovensko besedo v javnem življenju, šolstvu in tisku. Boris Pahor (2008) v knjigi, posvečeni Srečku Kosovelu kot pričevalcu zaznamovanega stoletja, orisuje njegovo vpletenost v literarne in kulturne kroge v Trstu in poudarja, da je pesnik v svojih verzih opozarjal na družbene krivice in izražal skrb za usodo slovenskega naroda, predvsem po požigu Narodnega doma. Dodaja celo, da je ta tragični dogodek izzval katastrofične vizije njegovih pesmi. Trdi, da so objave Kosovelovih pesniških zbirk v času med vojnami, ko se je slovenska skupnost na obmejnem območju znašla v nesrečnem položaju, pripomogle tudi k uveljavljanju slovenske identitete in dokazovale, da je literarna in kulturna raven Slovencev dosegla visok nivo. Pahor (2008) sicer omeni, da literarna potrditev slovenske narodnosti ni sama po sebi poročilo za obstoj naroda, vendar vloga pesnikov in pisateljev potrjuje identiteto kot tudi univerzalnost slovenske pesniške tradicije.

Zapletenost in prepletenost zgodovinskih, političnih in kulturnih dejavnikov, ki so vplivali na odnose med italijanskim in slovenskim prebivalstvom, se odražajo na več ravneh, med drugim tudi preko prevodov in sprejemanja literarnih del slovenskih avtorjev v Italiji. Srečko Kosovel velja za enega izmed najbolj prevajanih slovenskih avtorjev v italijanski jezik, saj so prevodi njegovih pesmi izšli samo v knjižnih izdajah kar trinajstkrat (med njimi so štirje ponatisi) (Rozman idr., 2023). Jan (2001) ugotavlja, da je bila uredniška politika italijanskih revij in založb na obmejnem območju sprva precej zadržana do objavljanja prispevkov s slovensko tematiko, kljub temu pa se je zanimanje z leti povečevalo in postopoma preraslo v resna prizadevanja, tudi pesnikovih sorodnikov, da bi v italijanščini izšel knjižni prevod Kosovelove poezije. Za prve objave italijanskih prevodov Kosovelovih del je poskrbel Luigi Salvini v antologijah slovenske poezije leta 1936 in 1951, objavljena pa so bila tudi v izboru jugoslovanske poezije v rimski reviji *La Rota*. A te objave niso imele večjega odmeva. Na naslednje prevode Kosovela v italijanski jezik je bilo potrebno počakati do šestdesetih let prejšnjega stoletja, ko je bil objavljen izbor njegovih del v italijanskem prevodu Filiberta Benedetića in Silvie Miniussi. Veliko pozornost je kraškemu pesniku namenila Marija Pirjevec. Osredotočala se je na

sprejemanje Kosovela v italijanskem prostoru in na njegov vpliv na italijanske književnike. Poleg ostalih avtorjev, ki so se trudili predstaviti Kosovela italijanskim bralcem, kot so npr. Miran Košuta, Božidar Borko, France Dobrovoljc, Ljudmila Russi, velja omeniti tudi Arnalda Bressana, ki je posvečal posebno skrb Kosovelu in ga javno predstavljala širši italijanski publiki, a je tudi neprestano poudarjal, da Kosovel še ni prestopil bregov Soče (Jan, 2001).

Prvi obsežnejši in odmevnejši prevodi v italijanskem jeziku so bili objavljeni po zaslugi prevajalke Jolke Milič, ki je med leti 1972 in 1974 objavila zbirko prevodov *Poesie di velluto e integrali* in leta 1976 *Poesie e integrali*. Leta 1979 in 1980 je bila objavljena večjezična knjiga *Kras = Carso = Karst* s prevodi Luciana Morandinija, Marina Vertovca in Marka Kravosa, sledili so prevodi Gina Brazzodura v zbirki *Fra il nulla e l'infinito* leta 1989, žal pa tudi zaradi njegove smrti ni izšla druga knjiga njegovih prevodov Kosovela. Po slovenski osamosvojitvi so izšli *Il ragazzone e il sole* (1999) s prevodi Mihe Obita, prevodi Jolke Milič v zbirkah *Kons* (2002) in *Kons 2* (2003), *Il mio canto / Moja pesem* (2002), *Aspri ritmi / Ostri ritmi* (2011). Da Kosovel v italijanskem prostoru še vedno zbujajo zanimanje, zlasti med literati slovenske manjšine, ki se trudijo približati slovenske avtorje italijanskim bralcem, pričajo prevodi Darje Betocchi *Tra Carso e caos – pre/sentimenti* iz leta 2014 in zbirka prevodov *Quel Carso felice* prevajalca Mihe Obita iz leta 2017. Prizadevanja za uveljavitev Kosovela v Italiji se še vedno nadaljujejo, kar priča tudi leta 2024 objavljena nova dopolnjena in razširjena antologija Kosovelovih prevodov *Aspri ritmi / Ostri ritmi* prevajalke Jolke Milič.

Čeprav bi pričakovali, da bi zaradi povezanosti in bližine Trsta Kosovel doživel bolj odmeven sprejem med italijanskimi bralci v zgodnejšem obdobju, je v luči zgodovinsko-družbenega konteksta lažje razumeti, zakaj je bil širšemu italijanskemu bralstvu sprva praktično nepoznan. Vpliv nacionalističnih in političnih napetosti je na obmejnem območju precej otežil vzpostavitev medkulturnega dialoga (Pizzi, 2013). Jan (2001) ugotavlja zanimivo dejstvo, da je zanimanje za Kosovela v Italiji dobilo zagon, ko je izšel prevod *Ekstaze smrti* v francoščini in pritegnil pozornost francoske publike. S to referenco so posredniki Kosovelove poezije lažje prepričali italijanske urednike, da so se odločili za objavo, kar kaže na njihovo afiniteto do francoske kulture. Med leti 1951 in 1973 je na Tržaškem delovala med intelektualci relativno uveljavljena revija *Umana*, ki je mestoma izkazovala interes do »slovenske komponente«, tudi do Kosovela. Vendar je v uredniški politiki *Umane*, kot tudi v drugih revijah (npr. *Studi Goriziani*), veljalo prepričanje, da se ne sme nameniti preveč

prostora slovenski kulturi. Zreducirali so jo na nekaj lokalnega, ozkega in omejenega (Jan, 2001). Martina Ožbot (2011) v svoji študiji o italijanskih prevodih slovenske literature pravi, da je kljub sosedstvu obeh dežel prenos slovenske kulture pogosto naletel na ovire. A slovenski avtorji so kljub preprekam pridobili večjo prepoznavnost čez mejo prav zaradi tem, ki so se ujemale z družbenimi in političnimi okoliščinami v ciljni italijanski kulturi. Tudi Pizzijeva (2013) ugotavlja, da je literarna povezava kljub bližini in zgodovinski povezanosti med obema kulturama pogosto manjkala in čeprav je Kosovel izražal proevropska in progresivna stališča, na katera je vplival tudi italijanski futurizem, poskusi prenosa niso zares dosegli širšega italijanskega občinstva. Posebno poudarja nacionalne in politične ovire fašističnega režima. Omenja tudi tržaško konstruktivistično gibanje, v katerega so bili vključeni tudi slovenski umetniki, ki je skušalo kljub vsemu preseči etnične in nacionalne delitve.

Ožbot (2011) pravi, da so se po slovenski osamosvojitvi leta 1991 politični odnosi precej izboljšali. Vzporedno z evropsko integracijo se je povečala tudi odprtost italijanskih kulturnih krogov za manjše periferne literarne tradicije, kot je slovenska. Kulturne izmenjave so se začele krepiti in s tem tudi prisotnost slovenske literature v italijanskem prostoru. Kosovela so uspeli uvrstiti v del učnega programa nekaterih šol v Furlaniji – Julijski krajini, organizirajo se dogodki, kot so literarni festivali, javna branja in predstavitve avtorjev. Ožbot omenja, da so se sprva prevajalci pogosto odločali za prevajalske strategije, ki so poudarjale eksotične in tujstvene elemente slovenske kulture, ki pa so ustvarjale distanco med besedilom in italijanskim bralcem. Po letu 1991 se prevajalci raje odločajo za prilagoditve prevodov italijanskemu bralnemu okusu, z manj elementi, ki so specifični za slovensko kulturo, zaradi česar dela v italijanščini zvenijo bolj naravno in se zato lažje in uspešneje vključijo v italijanski literarni prostor. Na uspeh promocije slovenskih avtorjev v Italiji so poleg ugodnejših političnih razmer, povečanega zanimanja za manjše kulture in prilagojenih prevajalskih strategij pomembne tudi teme, ki nagovarjajo italijansko občinstvo (Ožbot, 2011).

Jan (2001) pove, da so bile o Kosovelu v italijanščini objavljene razne študije, referati na različnih strokovnih srečanjih, omenjen je bil v knjižnih monografijah in osrednjih italijanskih dnevnikih z večjo naklado, prevodi posameznih pesmi so vključeni v antologije. Vendar so objave večinoma pripravili Slovenci ali italijanski ljubitelji slovenske književnosti iz obmejnega prostora, kar nakazuje na razmere na narodnostno mešanem območju, kjer se za svoj obstoj in kulturo bori slovenska

narodna manjšina. Dodaja, da je to eden izmed redkih slovenskih avtorjev, ki nagovori tudi italijanskega bralca, če se sreča z njim. Omeni tudi Javni kulturni polivalentni center iz Ronk (*Centro Culturale Pubblico Polivalente*), ki je kazal zanimanje za slovensko kulturo z različnimi akcijami, a s tega območja izginja. Najpomembnejša je ustanovitev Nagrade Srečka Kosovela, ki jo ta ustanova namenja prevodom proznih, lirskih ter mladinskih del iz slovenske književnosti v italijanščino. Prvi razpis je bil objavljen leta 1994 in se je nanj prijavilo štiriinpetdeset prevajalcev s prevodi petinšestdesetih slovenskih leposlovnih del. Do podelitve nagrade je prišlo šele marca 1996. leta, ko sta si prvo mesto za prevod poezije delili Jolka Milič in Daria Betocchi. V Trstu so Srečku Kosovelu postavili tudi spomenik (Jan, 2025).

3 O izbranih prevajalcih

Med prevajalci poezije Srečka Kosovela v italijanski jezik najbolj izstopa Jolka Milič (1926–2021). V Sežani rojena prevajalka, publicistka in pesnica se je od petdesetih let prejšnjega stoletja med drugim posvečala prevajanju poezije iz italijanščine v slovenščino in mnogih slovenskih avtorjev (Kosovel, Šalamun, Kocbek, Minatti, Kosmač, Kajuh, Zlobec itn.) v italijanski jezik ter se tako uveljavila kot prava ambasadorica slovenske literature v Italiji (Obrazi slovenskih pokrajin, n. d.). Leta 2023 je Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm priredilo večer z naslovom Prizadevanje prevajalke Jolke Milič za uveljavitev Kosovelove poezije med Italijani, kjer so sodelovale Marija Pirjevec, Olga Lupinc in Darja Betocchi. Ob tej priložnosti je Novi glas objavil pismo Miličeve, ki je že bilo objavljeno v Književnih listih leta 1987, kjer navaja, kako težko je bilo prepričati italijanske kulturnike in založbe na Tržaškem, da bi izdali njene prevode Kosovela (Novi glas, 2023). Prva zbirka z naslovom *Poesie di velluto e Integrali*, pri kateri je s pomembnim deležem sodeloval tudi Pavle Merkù, je izšla med 1972 in 1974. In čeprav je bila prva izdaja polna napak, predstavlja pomemben mejnik pri predstavitvi Kosovela italijanskim bralcem. Jolka Milič je skozi desetletja svojega delovanja objavila več zbirk s Kosovelovimi poezijami, med njimi *Aspri ritmi / Ostri ritmi*, v kateri je bilo objavljeno kar 316 prevodov pesmi, med katerimi jih je bilo 93 prvič prevedenih in je ponovno izšla v dopolnjeni in popravljeni izdaji leta 2024 (Obrazi slovenskih pokrajin, n. d.)

Posebej zanimivo življenjsko zgodbo ima prevajalec Gino Brazzoduro (1925–1989), ki je bil iz mešane, slovensko-italijanske družine. Mati je bila Slovenka, iz vasi Studeno blizu Postojne, oče je bil visok italijanski mornariški častnik. Do mature je

Gino živel na Reki, počitnice pa je v otroštvu pogosto preživel pri materinih sorodnikih v Sloveniji in se tako zblížal s slovensko kulturo. Študij je med drugo svetovno vojno nadaljeval v Pisi in diplomiral iz fizike. Z leti je postal ugleden metalurški strokovnjak in ko je bil leta 1963 za daljše obdobje poklican v Trst, da bi sodeloval pri modernizaciji tržaške železarne, se je ponovno srečal s slovensko kulturo in jezikom, predvsem s slovensko glasbo, do katere je gojil posebna čustva. Med svojim bivanjem v Trstu je sodeloval z revijo Most, kjer je leta 1975 pričel objavljati eseje in prevajati iz slovenščine v italijanščino, saj je imel poleg tehnične izobrazbe tudi poglobljeno humanistično znanje. Kasneje je pisal za Primorska srečanja, Naše razglede, Sodobnosti, za reški reviji Panorama in La Battana ter videmsko revijo Metodi e ricerche, skoraj ničesar pa ni objavil v osrednji italijanski periodiki. Napisal je štiri avtorske pesniške zbirke in jih izdal v samozaložbi oziroma pri majhnih krajevnih založnikih. Njegova esejistična dela odsevajo bogat in prefinjen jezik, izražajo tudi osebna filozofska prepričanja ter poglede na mejo kot družbenopolitično, kulturnozgodovinsko in eksistencialno kategorijo. Srečko Kosovel je v njem zbudil posebno zanimanje in kmalu se je spoprijel s prevajanjem njegove poezije v italijanščino. V Primorskem slovenskem biografskem leksikonu lahko preberemo tudi, da se je prav na pobudo Jolke Milič začel bolj sistematično učiti slovenščine in po več letih pripravil obsežno zbirko Kosovelovih del v italijanščini *Fra il nulla e l'infinito* v dveh delih, ki vsebuje njegov spremni esej ter komentar poezij, a žal tudi nekaj prevajalskih spodrslijav (Slovenska biografija, n. d.).

Med vidnejše prevajalce Kosovela se uvršča tudi tržačanka Darja Betocchi. Rodila se je leta 1965 v dvojezični italijansko-slovenski družini. Je prevajalka in profesorica italijanske književnosti na slovenskem liceju v Trstu. Prevedla je številne pesniške zbirke in romane slovenskih in tržaških avtorjev, med drugim Cankarjevega Hlapca Jerneja v italijanski jezik, za katerega je prejela Lavrinovo diplomu, najvišje slovensko priznanje, ki ga podeljuje Društvo slovenskih književnih prevajalcev (Primorski dnevnik, 2020). Leta 2014 je pri tržaški založbi *Comunicarte* izšel njen prevod Kosovelovih poezij v zbirki *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti*, ki vsebuje tudi prevod pesmi *V polnočni uri*, ki je menda prevajalka Jolka Milič ni prevedla in je bila za Betocchijevo menda pravo odkritje (Pungeršič, 2018). Zbirka vsebuje tudi njen predgovor, v katerem argumentira svoje prevajalske rešitve. V intervjuju, ki je bil objavljen leta 2019 za revijo *Bukla*, zgovorno priča o kulturni dvojnosti, ki jo je kot Tržačanka doživljala. Sprva jo je jemala kot konfliktno, z leti pa jo je sprejela kot nekaj pozitivnega, saj ji omogoča popoln vpogled v dva različna svetova. V tem

intervjuju poudarja, da so se z vstopom Slovenije v Evropsko unijo izboljšali odnosi med narodoma in s tem odnos do slovenske kulture. Betocchijeva omenja, da je zanimanje omejeno predvsem na Furlanijo – Julijsko krajino in da gre razloge za to iskati predvsem v založbah, ki izdajajo prevode slovenskih avtorjev, saj so manjše in lokalno omejene, zato nimajo sredstev za promocijo in distribucijo v širšem italijanskem okolju (Bukla, 2019).

Med vidnejšimi prevajalci Kosovela je tudi Miha Obit, rojen leta 1966 v nemškem Ludwigsburgu staršem, ki so se tja preselili iz Benečije. Deluje kot slovensko-italijanski pesnik, prevajalec in novinar. Je glavni urednik dvojezičnega časopisa *Novi Matajur*, ki je pomemben vir informacij za slovensko skupnost v Videmski pokrajini. Njegovo uredniško in prevajalsko delo pomembno prispeva k širjenju slovenske kulture in jezika v italijanskem prostoru ter omogoča dialog med obema narodnostnima skupnostnima. Je tudi zanimiv organizator kulturnega življenja, bil je predsednik čedajskega Kulturnega društva Ivan Trinko in osrednji organizator tradicionalnega srečanja pesnikov na Postaji Topolovo (Primorske novice, 2011). Kot avtor se je podpisal pod več pesniških zbirk, a se poleg lastnega ustvarjanja že več kot dvajset let posveča tudi literarnim prevodom iz slovenščine v italijanščino. Leta 1999 je izšel njegov prevod Kosovelovih otroških pesmi *Il ragazzino e il sole*. Leta 2017 je na pobudo tržaškega založnika *La Transalpina* pripravil nove prevode štiridesetih izbranih Kosovelovih pesmi, posvečenih Krasu in pesnikovi navezanosti na domače kraje (Primorski dnevnik, 2021). Prevodi so objavljeni v knjigi *Quel Carso Felice* (Tisti srečni Kras), kjer so se v naslovu zanimivo poigrali z besedami – *felice* kot Srečko. V intervjuju za TV Koper – Capodistria je ob izdaji novih prevodov Kosovela povedal, da se je odzval na prošnjo založnika, naj prevede nekaj pesmi, ki so sicer že bile prevedene, tudi zato, ker italijanski bralci premalo poznajo slovensko literaturo, predvsem pa tako pomembnega pesnika, kot je Srečko Kosovel (RTV, 2018). Zbirka je ponovno izšla leta 2020.

4 Primerjalna analiza prevodov

Prevajanje Kosovelove poezije zahteva posebno pozornost in prinaša vrsto težav, tako glede simbolike in metaforike, pa tudi melodičnosti in ritma. Pesmi se pogosto nanašajo na slovenski družbeni kontekst in pokrajino, ki sta lahko tujim bralcem neznana. Prevajalci so tako postavljeni pred precejšnji izziv, kako ohraniti metriko in zvok ter kako poiskati rešitve, ki ohranjajo čustveni in intelektualni izziv izvirnika. Primerjalna analiza se osredotoča na nekatere prevajalske rešitve, ki bi lahko vplivale

na interpretacijo pesmi v ciljnem jeziku, in nam kaže, kako različni prevajalci ne le prenašajo besede, ampak tudi po svoje interpretirajo in včasih preoblikujejo simbolično bogastvo izvirnika.

Preglednica 1: Ciklame

Izvirno delo Ciklame Ciklame dehtijo kakor tedaj, meseca srebrni sijaj se razliva v dolino. Pod belimi okni je tiho vse, mesec po srebrni cesti gre. Ciklame dehtijo same, same, same.	Milič (2011) Ciclamini Ciclamini fragranti come allora, l'argenteo chiarore della luna inonda la dolina. Sotto le bianche finestre silenzio assoluto, la luna s'inoltra per la strada d'argento. Ciclamini odorosi soli, soli, soli.	Brazzoduro (1989) I Ciclamini I ciclamini profumano come allora, l'argenteo chiaro di luna si spande nella dolina. È tutto silenzioso sotto la bianca finestra la luna va per strade d'argento. I ciclamini profumano soli, soli, soli.
	Betocchi (2014) Viole Le viole profumano come allora, la luna d'argento sfiora coi suoi raggi la dolina. Sotto bianche finestre il silenzio inonda la valle, la luna percorre l'argentea calle. Profumano le viole – sole, sole, sole.	Obit (2017) Ciclamini Profumano i ciclamini come allora, della luna il chiarore argentato si riversa sulla valle. Sotto le bianche finestre tutto è muto, la luna per strada argentata va. I ciclamini profumano soli, soli, soli.

Za primerjavo sta bili izbrani pesmi Ciklame in Slutnja, ki so ju prevedli zgoraj predstavljeni prevajalci v zadnjih treh desetletjih. Prevoda pesmi Gina Brazzodura sta izšla v zbirki *Fra il nulla e l'infinito* leta 1989, Jolka Milič je prevod pesmi Slutnja objavila v zbirki *Il mio canto / Moja pesem* leta 2002, in v zbirki *Aspri ritmi / Ostri ritmi*

(2011 in 2024), kjer je bil objavljen tudi prevod pesmi Ciklame, Darja Betocchi je prevoda objavila leta 2014, Miha Obič pa leta 2017.

Prevodi impresionistične pesmi *Ciklame* (gl. preglednico 1) razkrivajo različne pristope k poustvarjanju vzdušja in simbolike v izvirniku – od dobesednega prevajanja do prilagoditve jezika italijanski bralski kulturi. Kosovel je uporabil kratke verze in minimalističen, a izjemno sugestivni jezik, kjer nanizane podobe, impresije pokrajine razkrivajo pesnikovo razpoloženje. Najočitnejšo razliko v prevodih najdemo že v naslovu. Betocchijska se je, za razliko od Miličeve, Brazzodura in Običa, ki so ohranili prvotne značilnosti ciklam in jih prevedli kot *ciclamini*, odločila, da jih prevede kot *virole*. V predgovoru zbirki razloži svojo odločitev, da jih svobodno prevede kot *virole* z namenom ohraniti zvočni učinek in odmev rime, ki ga ima pesem (*Ciklame dehtijo/ same / same / same*), čeprav je ta rima v italijanščini nepopolna zaradi širokega »o« v *virole*, medtem kot je »o« v *sole* ozek (*Profumano/ le virole/ sole/ sole/ sole*). Svojo rešitev zagovarja tudi z dejstvom, da vijolice kot kraške cvetlice zagotavljajo dovoljšno mero zvestobe izvirniku in da je s to rešitvijo uspela ohraniti zvočni odmev rime, ki se ponovi štirikrat (Kosovel, 2014). Rešitev je vsekakor domiselna, a ta zamenjava motiva vendarle nekoliko preoblikuje vzdušje pesmi in bi lahko italijanskega bralca usmerila v drugačno doživljanje pesmi in interpretacijo, saj ciklame cvetijo jeseni, vijolice pa spomladi.

Pesem ima preprosto obliko, kjer ponavljanje (*same, same, same*), vizualni (*mesečina, bela okna*) in čutni (*vonj ciklam, tišina*) elementi ustvarjajo vzdušje osamljenosti in kontemplativne tišine, ki se razliva čez celo pesem. Vsi štirje prevajalci ohranijo ritem in strukturo, razhajanja se pojavijo pri izbiri besed. Čutni element, izražen z glagolom *dehtijo*, ki se v pesmi pojavi dvakrat, je v prevodih Brazzodura, Betocchijske in Običa preveden z glagolom *profumare* (sl. dišati), ki ohranja glagolsko obliko izvirnika, medtem kot se Miličeva odloči uporabiti dva pridevnika, in sicer *fragranti* (sl. dišeč) v prvi kitici ter *odorosi* (sl. dišeč, dehteč) v drugi. Izbrala je izraza, ki mogoče zvenita bolj inovativno in prefinjeno, a se zaradi izbire pridevniške oblike, ki deluje bolj introspektivno, rahlo oddalji od intenzivnejšega občutenja, ki ga ponuja glagol.

Očitne razlike se pokažejo tudi pri prevodu verzov *meseca/ srebrni sijaj/ se razliva/ v dolino*, kjer so Miličeva, Brazzoduro in Obič za prevod glagola *razlivati se* uporabili glagole, ki so pomensko blizu izvirniku. Milič: *l'argenteo chiarore/ della luna/ inonda/ la dolina* (inondare = preplaviti); Brazzoduro: *l'argenteo/ chiaro di luna/ si spande/ nella dolina* (spandersi = razlivati se); Obič: *della luna/ il chiarore argentato/ si riversa/ sulla valle*

(riversarsi = izlivati se), Betocchi: *la luna d'argento/ sfiora/ coi suoi raggi/ la dolina*. Slednji prevod je bolj slikovit, a spremeni zaznavo mesečine, saj ima glagol *sfiorare* (sl. dotakniti se) konotacijo nežnega dotika. Nakazuje pa na premišljeno rešitev, saj etimološko izhaja iz besede *fiore* (sl. cvet) in se navezuje na glavni motiv, čeprav te povezave v izvorni pesmi ni. Na tem mestu izstopa tudi prevod besede *dolina*, saj se v treh prevodih pojavi kot *dolina*, Obit pa se odloči, da jo prevede kot *valle*, ki je dobeseden prevod v italijanščino. Beseda *dolina* v italijanskem jeziku označuje tipičen pojav kraške doline oziroma vrtače. V italijanskem slovarju (Treccani, n. d.) lahko preberemo, da *dolina* izhaja iz slovenščine in se je zaradi raziskovanj kraške pokrajine, ki so sprva potekala prav na slovenskem Krasu, uveljavil kot tak tudi v italijanščini. Italijanski bralec, ki mu kraška pokrajina in slovenski jezik nista blizu, morda ne bi razumel pomena te besede. Zato lahko sklepamo, da se je Obit skušal s prevodom približati italijanskim bralcem. Prav tako je Darja Betocchi v verzih, ki sledijo, dodala besedo *valle* in omogočila boljše razumevanje pojma.

Naj izpostavimo še prevod verza *je tibo vse*. Miličeva ga prevede kot *silenzio assoluto* (sl. absolutna tišina), ki daje občutek popolne, skoraj dramatične tišine, medtem ko je Kosovelov izvirnik nekoliko bolj zadržan. Brazzoduro izbere *È tutto silenzioso* (sl. Vse je tiho), ki je dobesedni prevod in ne razlaga tišine kot nekaj absolutnega in dokončnega. Betocchi se odloči, da bo tišino povezala z opisom doline kot prostora, ki je preplavljen s spokojnostjo *il silenzio inonda la valle* (sl. tišina preplavi dolino). S tem dodatkom je tudi nekoliko spremenila samo strukturo in pomen, a je ohranila rimo, ki zaključí kitico in se pri ostalih prevodih izgubi. Hkrati pa je povzela motiv razlivanja po dolini, ki ga je v prejšnjem verzu spremenila. Obitova različica *tutto è muto* (sl. vse je nemo), tako kot Miličina, nakazuje absolutno tišino. Beseda *muto* (sl. nemo) deluje zelo sugestivno in bralca resnično potopi v občutek tišine, a prinaša tudi večjo mero dramatičnosti.

Tudi druga pesem z naslovom *Slutnja* (gl. preglednico 2) ima preprosto, nominalno strukturo. Pesnik naniza vtise zapuščene pokrajine, ki vzbujajo občutek nelagodja in tesnobe (*podrjaja, tema, tišina bolezti*), ki se skozi pesem stopnjuje (*senca na oknu, nepokoj, slutnja smrti*) in z enim samim glagolom (*nekdo gleda*) doseže dramatični vrhunec. Pregled prevodov razkrije, da so vsi štirje prevajalci večinoma ohranili kratke verze in nominalni, eliptični slog. Razlike se pokažejo pri izbiri besed, prva že v prevodu naslova. Miličeva je pojem slutnja prevedla kot *presentimento* (sl. slutnja), ki pomensko popolnoma ustreza slovenski besedi. Definicija samostalnika *presentimento*, ki ga ponuja italijanski slovar (Treccani, n. d.) označuje bolj ali manj temačen, nejasen

občutek, da se bo uresničilo nekaj slabega. Uporablja se npr. v kolokaciji *presentimento di morte* (slutnja smrti). Brazzoduro, Betocchi in Obit so se odločili za besedo *presagio* (sl. slutnja, prerokba, napoved), ki je sicer popolnoma ustrezen prevod, vendar ima rahlo drugačen poudarek in označuje neizbežno, skoraj preroško napoved prihodnosti, medtem ko *presentimento* izraža bolj čustveno, intimno pesnikovo doživljanje eksistencialne negotovosti in je morda ustrežnejši. Sicer je Betocchi vključila besedo *presentimenti* v naslov zbirke in porodi se vprašanje, zakaj je ni uporabila v prevodu pesmi.

Preglednica 2: Slutnja

Izvirno delo Slutnja Polja. Podrtija ob cesti. Tema. Tššina bolesi. V dalji okno svetlo. Kdo? Senca na njem. Nekdo gleda Za menoj, z menoj Nepokoj in slutnja smrti.	Milič (2002) Presentimento Campi. Una casa cadente sul ciglio della strada. Oscurità. Silenzio del dolore. Lontano, una finestra accesa. Chi? Un'ombra l'attraversa.	Brazzoduro (1989) Presagio Campi. Rovine lungo la strada. Buio. Desolato silenzio. In lontananza una finestra illuminata. Chi? Alla finestra un'ombra.
	Betocchi (2014) Presagio Campi. Strada e rovine. Buio. Silenzio che opprime. Una finestra s'accende lontano. Nel vano un'ombra. Chi? Qualcuno spia dietro di me, dentro di me Frenesia E presagio Di morte	Obit (2017) Presagio Campi. Una casa diroccata lungo la strada. Oscurità. Silenzio nel dolore. Lontano Una finestra s'illumina. Chi sarà? Un'ombra l'attraversa. Qualcuno guarda Alle mie spalle, al mio fianco l'inquietudine e un presagio di morte.

Odstopanja se kažejo tudi v prevodih Kosovelovih neposrednih podob, kot npr. *podrtija ob cesti*. Podrtija pomeni neugledno, razpadajočo stavbo in Miličeva se odloči, da jo prevede kot *una casa cadente sul ciglio della strada* (sl. propadajoča hiša ob robu ceste), ki se pomensko približa izvirniku, a zaradi daljše strukture izgubi neposrednost in udarnost izvirnika. Podobno se je odločil Obit, ki je verz prevedel kot *una casa diroccata lungo la strada* (sl. propadajoča hiša ob cesti), medtem ko sta Brazzoduro in Betocchi za prevod podrtije izbrala besedo *rovine* (sl. ruševine), ki je precej bolj dramatična, saj označuje nekaj dokončno uničenega in torej brezizhodnost situacije, hkrati pa ohranita jedrnatost izvirnika. Poglejmo, kako so se soočili še s prevodom besedne zveze *tišina bolesti*. Milič jo dobesedno prevede z besedno zvezo dveh samostalnikov *silenzio del dolore*, za podoben prevod se odloči Obit, ki pa uporabi drugačen predlog *silenzio nel dolore* (sl. tišina v bolesti) in tako nekoliko spremeni pomen. Brazzoduro frazo prevede s pridevnikom in samostalnikom *desolato silenzio*, ki pomensko sicer ustreza izvirniku (prid. *desolato* pomeni zapuščen oziroma žalosten, obupan), a izgubi večplastnost izvirnika. Betocchi verz prevede kot *silenzio che opprime* (sl. tišina, ki duši), torej uporabi glagol *opprimere* (sl. dušiti) in s tem doda močnejši čustveni naboj. Omenimo še prevode fraze *nekdo gleda*. Obit in Brazzoduro sta se odločila za dobeseden prevod *qualcuno guarda*, Miličeva je dodala osebni zaimek *qualcuno mi guarda* (sl. nekdo me gleda), ki ustvari intenzivnejšo, bolj dramatično izkušnjo tesnobe, Betocchijska pa se je odločila za glagol *spiare*, ki se pomensko oddalji od glagola gledati, saj pomeni *vohuniti*, *oprezati za nekom* in s tem odpre možnost drugačne interpretacije.

Pri vseh štirih prevajalcih se sicer pojavijo semantična odstopanja od izvirnikov, vendar so jih prevajalci utemeljili in vsekakor niso plod nepoznavanja obeh jezikov. Analiza razlik v prevodih vseh štirih prevajalcev ni pokazala pomanjkljive kompetentnosti, čeprav bi bilo težko reči, da gre v vseh obravnavanih primerih za zavestne odločitve, ki bi bile podrejene prevajalčevi interpretaciji pesnika (Jan, 2025).

5 Zaključek

Kosovelova poezija je nastajala v obdobju velikih napetosti med italijanskim in slovenskim narodom. Poleg tega je po prvi svetovni vojni kraške kraje pestilo hudo pomanjkanje, ki je še pospešilo izseljevanje. Zapletena družbeno-politična zgodovina je vplivala na Kosovelovo ustvarjanje, odražala pa se je tudi v prevajanju in objavljanju njegovih del v italijanskem jeziku. Pregled prevajalcev in obsežnejših

zbirk v italijanskem jeziku ter analiza različnih prevodov ponujata zanimiv vpogled na prevajalske strategije, ki odražajo čas, v katerem nastajajo.

Prevajanje poezije je vedno interpretacija – gre za iskanje ravnotežja med zvestobo izvirniku in prilagoditvijo ciljnemu jeziku. Kosovelova dela so bila prevedena v italijanščino večkrat, med najbolj zaslužne prevajalce njegovih del sodijo v prvi vrsti Jolka Milič, Gino Brazzoduro, Darja Betocchi in Miha Obič. Vsak prevod nudi nekoliko drugačno bralno izkušnjo in opaziti je mogoče, da sta novejša prevoda manj zvesta izvirniku in se poskušata bolj približati italijanskemu bralcu.

Sprejemanje Kosovelovih del v italijanskem prostoru, kljub njegovemu univerzalnemu jeziku, ni bilo brez težav in preprek, predvsem zaradi napetih odnosov med državama, ki pa so se s slovensko osamosvojitvijo in kasneje z evropsko integracijo precej omehčali. V zadnjih dveh desetletjih so se povečala prizadevanja za medkulturni dialog in s tem tudi uveljavljanje slovenskih avtorjev v italijanskem prostoru, čeprav je to še vedno precej lokalno omejeno na tržaško in goriško pokrajino. O dejstvu, da je Kosovel še vedno aktualen in priljubljen v omenjenem kulturno mešanem okolju, pričajo tudi novejši prevodi zamejskih prevajalcev, kot sta Darja Betocchi in Miha Obič. Razkrivajo, da so del širšega evropskega literarnega dialoga, ki poudarja povezanost med narodi.

Literatura

- Bukla. (2019). *Darja Betocchi, letošnja dobitnica Lavrinove diplome*. Pridobljeno, 15. 3. 2025 na <https://www.bukla.si/revija-bukla/darja-betocchi-letosnja-dobitnica-lavrinove-diplome.html>
- Jan, Z. (2001). *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanib. / Bibliografski dodatek: [slovenska književnost pri Italijanib po drugi svetovni vojni]*. Ljubljana: Rokus: Slavistično društvo Slovenije.
- Jan, Z. (2025), zasebna komunikacija.
- Kosovel, S. (1976). *Poesie e Integrali*. L'Asterisco; EST; = ZTT.
- Kosovel, S. (1972). *Poesie di velluto e Integrali*. L'Asterisco.
- Kosovel, S. in Spacal, L. (1980). *Kras = Carso = Karst*. Založništvo tržaškega tiska.
- Kosovel, S. (2017). *Quel Carso felice* (str. XVII, 89). Transalpina.
- Kosovel, S. (2014). *Tra Carso e caos: pre/sentimenti* (2a ristampa). Comunicarte.
- Kosovel, S. (2011). *Ostri ritmi = Aspri ritmi*. ZTT; = EST.
- Kosovel, S. (2024). *Ostri ritmi = Aspri ritmi*. ZTT; = EST.
- Kosovel, S. (2002). *Il mio canto = Moja pesem* (1a ed., Let. 2, str. 283). Il Ramo d'oro; Tržaška knjigarna; = Libreria triestina.
- Kosovel, S. (1999). *Il ragazzino e il sole*. Novi Matajur.
- Kosovel, S. (1989). *Fra il nulla e l'infinito*. Editoriale stampa triestina.
- Novi glas (2023). Jolka Milič je bila dobesedno zaljubljena v Srečka Kosovela in njegovo poezijo. Pridobljeno 15. 3. 2025 na <https://www.noviglas.eu/jolka-milic-je-bila-dobesedno-zaljubljena-v-srecka-kosovela-njegovo-poezijo/>.

- Obrazi slovenskih pokrajin. (n. d.). *Milič Jolka*. Pridobljeno 15. 3. 2025 na <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/milic-jolka/>.
- Ožbot, M. (2011). *Dwarfs in Giants' Lands: Some Observations on Translating Minor Literatures into High-Impact Cultures – The Case of Slovene Literature in Italy*. *Meta*, 56(3), 511–525.
- Pahor, B. (2008). *Srečko Kosovel: pričevalec zaznamovanega stoletja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Kultura sožitja).
- Pirjevec, J. (2008). *Primorska in fašizem: zgodovinski vidiki*. Trst: Založba ZIT.
- Pizzi, K. (2012). *Literary Modernism in the Former Habsburg Empire: Literature and Politics in Central Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
- Pizzi, K. (2013). *Triestine Literature between Slovenia and Italy: A Case of Missed Transculturalism*. *Primerjalna književnost*, 36(1), 145–153.
- Primorski dnevnik (2021). *Kosovelov nostalgичen občutek brepenjenja v italijanščini*. Pridobljeno, 15. 3. 2025 na <https://www.primorski.eu/trzaska/kosovelov-nostalgicen-obcutek-hrepenjenja-v-italijancini-LG844049>.
- Primorski dnevnik (2020). »Med prevajanjem se vselim v samo besedilo« Darja Betocchi, književna prevajalka. Pridobljeno 15. 3. 2025 na <https://www.primorski.eu/kultura/med-prevajanjem-se-vselim-v-samo-besedilo-KC523941>.
- Primorske novice (2011). Pismo iz Benečije: Čez namišljeno črto. Pridobljeno 15. 3. 2025 na <https://primorske.svet24.si/2011/02/10/pismo-iz-benecije-cez-namisljeno-crto>.
- Pungeršič, D. (2018). *Jolka Milič: O prevajanju in poeziji in še o marsičem (kramljanja)*. *Sodobnost* (1963), letnik 82, številka 4, str. 461–464.
- Rozman, Julija, Žigon, Tanja, Mezeg, Adriana (2023). *Slovenska književnost v nemškem, francoskem in italijanskem prevodu (1992–2021)*. *Ars et humanitas*, letnik 17, številka 1, str. 42–57.
- RTV (2018). *Michele Obit e la sua traduzione in italiano delle poesie che Kosovel ha dedicato al Carso*. Pridobljeno, 15. 3. 2025 na <https://365.rtvsl.si/arhiv/quarta-di-copertina/174565292>
- Slovenska biografija. (n. d.). *Brazzoduro, Gino*. Pridobljeno 4. 6. 2024 na <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1004610/>
- Šlenc, S. (2006). *Veliki slovensko-italijanski slovar = Grande dizionario sloveno italiano* (1. izd., str. XIV, 1539). DZS.
- Treccani (2025). Pridobljeno 15. 3. 2025 na <https://www.treccani.it/>.

